

Eugen Ruge (1954-) je sin nemškega marksističnega zgodovinarja Wolfganga Rugeja (1917–2006), ki se je pred Hitlerjem l. 1933 zatekel v Sovjetsko zvezo, vendar so ga tamkajšnje oblasti l. 1941 deportirale v gulag in ga zatem obsodile še na večno pregnanstvo. V romanu nastopa kot Kurt. Šele l. 1956 se mu je uspelo vrniti v NDR. Njegov sin Eugen, v romanu *Alexander*, je doštudiral matematiko na Humboldtovi univerzi v Berlinu in postal znanstveni sodelavec na Osrednjem inštitutu za fiziko zemlje pri Akademiji znanosti NDR. Po l. 1986 se je posvetil pisateljevanju, snemanju dokumentarnih filmov in pisanju scenarijev. L. 1986 je emigriral v ZRN in se tam posvečal pisanju za gledališče, film in radio, pa tudi prevajanju iz ruščine. V *časih pojemajoče svetlobe* je njegov romaneskni prvenec, ki mu je ob izidu (l. 2011) prinesel dve prestižni nagradi: Döblinovo in nemško knjižno nagrado. Dela se je prijel vzdevek "novi Budenbrookovi".

Eugen Ruge

V časih pojemajoče svetlobe

2001

Dva dni kot mrtev leži na svojem kavču iz bivoljega usnja. Potem vstane, se temeljito oprha, da zmije s sebe še zadnjo mrvico bolnišničnega zraka in se odpelje v Neuendorf.

Vozi po A 115 kot vedno. Gleda skozi okna v svet. Preverja, ali se je spremenil. Pa se je?

Avti se mu zdijo manj umazani. Čistejši? Nekako bolj barviti. Bolj odbiti.

Nebo je modro, kaj pa drugega.

Od nekod se zahrbtno plazi jesen. Riše majhne rumene packe v krošnje dreves. Zunaj je september. Če so ga odpustili v soboto, je danes najbrž torek. Datum mu je v zadnjih dneh ušel iz glave.

Neuendorf po novem premore lastni izvoz z avtoceste – "po novem" za Alexandra še vedno pomeni: po velikem preobratu. Pripelje naravnost na Thälmannovo – ulica se še zmeraj imenuje tako. Je gladko asfaltirana in ima na obeh straneh rdeči pas za kolesarje. Ob njej pred nedavnim obnovljene hiše, toplotno izolirane po nekakšnih standardih Evropske unije. Novogradnje, na pogled kot plavalni bazeni. Pravijo jim mestne vile.

A dovolj, da zaviješ levo, prevoziš nekaj sto metrov po zaviti kamniti poti in še enkrat zaviješ levo – pa je vse, kot je bilo: ozka uličica z lipami. S tlakovci kriti, od korenin razdrapani pločniki. Trohneči plotovi in šuštarji. Po vrtovih za visoko travo mrtva okna vil, o katerih se v oddaljenih odvetniških pisarnah pripravajo glede denacionalizacije.

Ena redkih hiš, ki so tu še naseljene: Na lisičini 7. Po strehi mah. Razpokana fasada. Bezgovi grmi, ki silijo na verando. Jablana, ki jo je Kurt zmeraj sam obrezoval, kot podivjano štrleče goščavje raste v nebo.

Na vrhu stebra v plotu že v nepredušni embalaži čaka “pogrinjek na kolesih”. Torek, najde v podkrepitev napisano na zavitku. Alexander vzame zavitek in odide v hišo.

Čeprav ima ključ, pozvoni. Preskusi, ali mu bo Kurt vendarle odprl. Potem zasliši dobro znano cviljenje vežnih vrat, in ko pogleda skozi okence, se v temačnem preddverju kakor duh res prikaže Kurt.

– Odpri, reče Alexander.

Kurt stopi bliže, bolšči.

– Odpri vrata!

Ampak Kurt se ne gane.

Alexander odklene, objame očeta, čeprav se mu objemanje že dolgo upira. Kurt smrdi. Zadah po staranju. Tiči globoko v celicah. Kurt smrdi tudi umit in z očiščenimi zobmi.

– Veš, kdo sem, vpraša Alexander.

– Ja, reče Kurt.

Usta ima popackana od češpljeve čežane, jutranji postrežbi se je očitno spet mudilo. Pleteno jopico ima narobe zapeto, na nogah ima samo eno copato.

Alexander Kurtu pogreje jed. Mikrovalovka, vključiti mora varovalko. Kurt z zanimanjem stoji ob njem.

– Si kaj lačen, vpraša Alexander.

– Ja, reče Kurt.

Na jedilniku je golaž z rdečim zeljem – potem ko se je Kurtu skoraj usodno zaletelo zaradi kosa govedine, so naročali samo še nasekljano meso. Alexander si skuha kavo. Potem iz mikrovalovke vzame porcijo golaža in jo postavi na plastični prt.

– Dober tek, reče.

– Ja, reče Kurt.

Kurt začne jesti. Nekaj časa je slišati samo njegovo osredotočeno srebanje. Alexander srka svojo še veliko prevročo kavo. Opazuje, kako Kurt jí.

– Vilice držiš narobe, reče čez čas.

Kurt za trenutek otrpne in se na videz zamisli. Potem já naprej: košček mesa hoče z ročajem vilic potisniti na konico noža.

– Narobe držiš vilice, ponovi Alexander.

Govori brez poudarkov, brez svarečega podtona, preveriti hoče, kako na Kurta delujejo goli pojmi. Nobenega učinka. Čisto nič. Kaj mu hodi po glavi? Po skrivnostnem, še vedno z lobanjo od sveta ločenem prostoru, v katerem še vedno biva nekakšen jaz. Kaj Kurt vendar čuti, kaj misli, ko caplja sem in tja po sobi? Ko ob dopoldnevih sedi pri svoji pisalni mizi in dolge ure, kot pravijo negovalke, strmi v časopis. Kaj premišljuje? Sploh kaj misli? Kako človek sploh misli brez besed?

Kurt naposled naloži košček mesa na konico noža in ga tresoč se od sle in loveč z njim ravnotežje odnese proti ustom. A mu pade na krožnik. Nov poskus.

Čudno pravzaprav, pomisli Alexander, da se je Kurtovo propadanje začelo prav z jezikom. Kurt, govorec. Veliki pripovedovalec. Kako je samo sedel na svojem slavnem stolu – Kurtovem stolu! Kako so vsi viseli na njegovih ustnicah, ko je pripovedoval svoje zgodbice, gospod profesor. Svoje anekdote. Smešno, res, v Kurtovih ustih se je vse spremenilo v anekdoto. O čemer koli je že pripovedoval – tudi če je govoril o tem, kako bi ga v taborišču skoraj pobralo – je zgodba zmeraj imela poanto, nikoli ni bila brez soli. Bila. Kako davna preteklost! Zadnji stavek, ki ga je še zmozel izreči z repom in glavo, je bil: Izgubil sem jezik. Sploh ne slabo. V primerjavi z njegovim današnjim repertoarjem prava mojstrovina. Ampak odtlej sta minili že dve leti. Izgubil sem jezik, je rekel, ljudje pa so mislili, glejte, izgubil je jezik, drugače pa ... Drugače je bil še kar pri sebi. Smehljaj se je, kimal. Znal si je ob pravem času nadeti pravo grimaso. Spretno zaigrati. Tu in tam pa se mu je le primerilo kaj nenavadnega: v kavno skodelico si je recimo nalil rdeče vino. Ali pa je naenkrat neobgljeno obstal z zamaškom za steklenico – in ga nazadnje odložil na knjižno polico.

Mizerna bilanca. Pred sabo ima še skoraj ves golaž. Zdaj poprime s prsti. Spod čela škili k Alexandru, kot otrok, ki preverja, kaj bojo rekli starši. In stlači košček v usta. In še enega. Potem žveči.

In ko žveči, drži popackane prste v zrak, kakor da kaj prisega.

– Ko bi vedel, reče Alexander.

Kurt se ne odzove. Končno je odkril način, kako rešiti težave z golažem. Zdaj trpa obed vase, žveči. Omaka mu v tankem potočku teče po bradi.

Kurt *ničesar* več ne zmore. Ne more govoriti, ne more si umiti zob. Niti riti si ne more več obrisati in lahko so veseli, če se za trebljenje usede na

školjko. Edino, kar Kurt še zmore, pomisli Alexander, kar počne sam od sebe, kar ga še zanima in za kar uporabi zadnji kanec svoje zvitosti, je obedovanje. Uživanje hrane. Kurt ne jé z užitkom. Ne jé, ker bi mu morda teknilo – Alexander ne dvomi, da je večdesetletno kajenje pipe povsem uničilo njegove okušalne brbončice. Kurt jé, da bi živel. Hrana je enako življenje, te formule, razmišlja Alexander, se je naučil v delovnem taborišču. Do dna. Enkrat za vselej. Sla, s katero jé, s katero si tlači v usta koščke mesa, ni nič drugega kot volja do preživetja. Ta je vse, kar je ostalo od očeta. Ta ga drži nad vodo in še vedno poganja njegovo telo, ta iztirjeni stroj na krvni obtok, stroj, ki se sam ohranja v pogonu in ki bo, bati se je bilo, očitno še nekaj časa deloval. Kurt je vse preživel. Preživel je Irino. In nastopila je precejšnja verjetnost, da bo preživel tudi njega, Alexandra.

Kurtu se po bradi pocedi debela kaplja omake. Alexandra strašno zamika, da bi ga prizadel, da bi odtrgal kos papirnate brisače in mu omako surovo obrisal z obraza.

Kaplja se leskeče, nazadnje odpade.

Je bilo včeraj? Ali danes? V nekem trenutku, ko je zadnja dva dni ležal na zofi iz bivljega usnja – negiben in, kdo ve zakaj, ves čas na preži, da se ne bi z golo kožo dotaknil usnja –, se mu je od nekod prikradla misel, da bi Kurta ubil. Bilo je več kot samo misel. Preigral je več različic. Zadavil bi ga z zglavjem ali bi mu – popolni umor – postregel z žilavim govejim zrezkom. Podobnim tistemu, s katerim se je skoraj že zadavil. Če ga ne bi bil Alexander takrat, ko je ves moder odtaval na ulico in se tam nezavesten zgrudil ..., če ga ne bi Alexander nagonsko zasukal v stabilni bočni položaj in se ne bi skupaj s Kurtovim zobovjem iz Kurtovega žrela privalila skoraj pravilno okrogla, od neskončnega žvečenja zlepljena kepa mesa, Kurta najbrž ne bi bilo več med živimi in ta poraz, vsaj tega, bi si Alexander prihranil.

– Si opazil, da me nekaj časa ni bilo?

Kurt je zdaj pri rdečem zelju. Zadnje čase se je navzel otročje navade, da na krožniku pospravi predelek za predelkom, najprej meso, potem zelenjavo, potem krompir. Začuda zdaj spet drži vilice v roki, celo prav obrnjene. In zoba rdeče zelje.

Alexander ponovi:

– Si opazil, da me nekaj časa ni bilo?

– Ja, reče Kurt.

– A da si opazil. Kako dolgo pa je trajalo, en teden ali eno leto?

– Ja, reče Kurt.

– Torej en teden in eno leto? vpraša Alexander.

– Ja, reče Kurt.

Alexander se zasmije. Zazdi se mu, kakor da je v resnici trajalo celo leto. Kot nekakšno drugo življenje – potem ko se je njegovo prejšnje življenje končalo z enim samim banalnim stavkom:

– Poslal vas bom na Fröbelovo.

Tako se je glasil.

– Na Fröbelovo?

– Ja, na kliniko.

Šele zunaj se je spomnil, da mora vprašati sestro, ali to pomeni, da mora vzeti s sabo pižamo in zobno krtačko. In sestra se je vrnila v govorilnico in vprašala, ali to pomeni, da naj pacient vzame s sabo pižamo in zobno krtačko. In zdravnik je rekel, da naj pacient vzame s sabo pižamo in zobno krtačko. S tem je opravil.

Štirje tedni. Sedemindvajset zdravnikov – preštel jih je. Moderna medicina.

Zdravnik asistent, na videz nekakšen maturant, mu je v groteskni sprejemni dvorani, kjer so za paravani stokali težki bolniki, razložil osnove diagnostike. Zdravnik s konjskim repom, ki mu je rekel: maratonci nimajo nevarnih bolezni (zelo simpatičen človek). Radiologinja, ki ga je vprašala, ali misli pri svojih letih še spočeti kakšnega otroka. Kirurg s primkom Mesar. In seveda kozavi Karajan: primarij dr. Koch.

In še dvaindvajset drugih.

In najbrž še dva ducata laborantov, ki so kri, ki so mu jo jemali, točili v epruvete, presvetljevali njegov urin, pod mikroskopi opazovali njegovo tkivo ali ga vtikali v nekakšne centrifuge. In vse to s klavrnim, malodane sramotnim izidom, ki ga je dr. Koch skrčil na dve besedi:

– Ni operabilno.

Tako dr. Koch. S svojim hreščečim glasom. S pričesko ala Karajan. Ni operabilno, je rekel, medtem ko se je na vrtljivem stolu sukal sem in tja, stekelca očal pa so se mu bliskala v ritmu gibanja.

Kurt zdaj izprazni tudi predelek z rdečim zeljem. In se loti krompirja – presuhega! Alexander že ve, kaj bo sledilo, če Kurtu ne bo takoj serviral kozarca vode. Da mu bo suh krompir obtičal v grlu, da se mu bo rjoveče kolcnilo, kakor da hoče skupaj s hrano izbljuvati tudi želodec. Najbrž bi lahko Kurta zadušil tudi s suhim krompirjem.

Alexander vstane in natoči kozarec vode.

Kurt pa je začuda bil *operabilen*. Izrezali so mu tri četrta želodca. In s preostankom jé, kakor da bi mu ga tri četrta dodali. Kar koli je že na jedilniku, Kurt redno pospravi cel krožnik. Že prej je vedno vse pojedel s krožnika, pomisli Alexander. Vseeno, kaj je Irina postavila predenj. Pojedel je in

pohvalil – izvrstno! Zmeraj ista pohvala, zmeraj isti “hvala lepa” in “izvrstno” – in šele nekaj let pozneje, po Irinini smrti, je Alexander, ko je kdaj naneslo, da je kuhal, doumel, kako ubijajoča, kako ponižujoča sta gotovo bila za njegovo mater ta večni “hvala” in “izvrstno”! Kurtu ni bilo mogoče nič očitati. V resnici ni nikdar nič zahteval, niti od Irine ne. Kadar ni nihče kuhal, je šel v restavracijo ali pa je pojedel sendvič z maslom. In kadar je kdo zanj kuhal, se je lepo zahvalil. Po kosilu je malo zadremal. Potem je odšel na sprehod. Potem je pregledal pošto. Bi mu kdo lahko kaj očital? Ne. Ampak ravno to je bilo tisto.

Kurt s konicami prstov pobira zadnje drobce krompirja. Alexander mu poda servieto. Kurt si res obriše usta, zloži servieto in jo položi ob krožnik.

– Poslušaj, oče, reče Alexander. Bil sem v bolnišnici.

Kurt zmaje z glavo. Alexander ga prime za laket in s poudarki poskusi znova:

– Jaz – pokaže nase – bil sem v bol-ni-šni-ci! Razumeš?

– Ja, reče Kurt in vstane.

– Nisem še končal, reče Alexander.

Ampak Kurt se ne odzove. Odcaplja v spalnico, še vedno le z eno copato, si sleče hlače in pričakujoče gleda Alexandra.

– Boš zadremal?

– Ja, reče.

– No, potem pa zamenjajva plenico.

Kurt odcaplja v kopalnico, Alexander že misli, da je razumel, ampak v kopalnici si plenico spusti nižje in se v velikem loku poščije na tla.

– Kaj pa delaš!

Kurt prestrašeno pogleda. A ne more ustaviti curka.

Medtem ko Alexander očeta oprha, ga spravi v posteljo in obriše tla v kopalnici, se mu ohladi kava. Pogleda na uro: dve bo. Večerna služba ne bo prišla prej kot ob sedmih. Nekaj trenutkov preudarja, ali naj iz družinskega sefa vzame sedemindvajset tisoč mark in preprosto izgine. A sklene počakati. To bo storil očetu pred očmi. Hoče mu stvar razložiti, čeprav je nesmiselno. Hoče, da temu reče ja – čeprav je to edina beseda, ki jo še zmore.

Alexander s kavo odide v dnevno sobo. Kaj zdaj? Kako zapraviti izgubljeni čas? Spet ga grabi sveta jeza, da se podreja Kurtovemu ritmu, in to jezo zdaj podkrepi že notorični odpor do sobe. Le da se mu ta zdi zdaj, potem ko je bil štiri tedne zdoma, še grša: modre zavese, modre tapete, vse v modrem. Vse samo zato, ker je bila modra najljubša barva njegove

zadnje oboževanke ... Trčeno, pri osemindesetih. Irina je bila šele pol leta pod rušo ... Celo serviete in sveče – v modrem!

Kakšno leto sta se oba obnašala kot gimnazijca. Pošljala sta si razglednice s srčki in tudi ljubezenska darila zavijala v moder papir, potem pa je oboževanka opazila, da se je Kurt začel izgubljeni – in se je izgubila. Ostala pa je “modra krsta”, tako temu pravi Alexander. Mrzel modri svet, v katerem ni več žive duše.

Samo jedilni pribor je še vedno tak kot nekoč. Čeprav ne povsem ... Kurt se sicer ni dotaknil tapet iz furnirja – Irininega ponosa: tapet iz pravega furnirja! Tudi babilon iz vseh vetrov *brinešenega* (Irinina nemščina) se je še vedno šopiril tu – a v kakšnem stanju! Kurt je pri svoji obnovi v celoti odstranil divje namnoženo zbirko najbolj čudnih darilc in spominkov, ki se je z leti razbohotila po tapetah, jo očistil prahu, potem pa izbral “najpomembnejše” – ali kar je sam imel za to – in tisto v “sproščenem redu” – ali kar je sam imel za to – spet pritrdil na tapete. Pri tem je skušal “smiselno” uporabiti že narejene luknje za žeblje. Kurtova estetika kompromisov. Tak je bil tudi videz.

Kje je majhno zvito bodalo, ki ga je Irini menda nekoč podaril igralec Gojković, sicer poglavar v vseh indijanskih filmih produkcije DEFA. In kje je krožnik s Kube, ki so ga tovariši iz podjetja Karl Marx izročili Wilhelmu ob njegovem devetdesetem rojstnem dnevu. Wilhelm je takrat, so pripovedovali, izvlekel denarnico in vrgel na krožnik stotaka – ker je mislil, da ga prosijo za solidarnostni prispevek ...

Ampak kaj bo s tem. Krama, pomisli Alexander ... Kratko malo šara. Za tistega, ki prihaja za njim, samo kup odpadkov.

Odide v Kurtovo delovno sobo, ki je na drugi, zdi se mu, da lepši, strani.

Prostor je popolno nasprotje dnevne sobe, kjer je Kurt vse postavil na glavo – zamenjal je Irinino pohištvo: lepo staro vitrino z odurnim pohištvom iz mediapana, odstranil celo Irinino čudovito, vse življenje majajočo se telefonsko mizico; in kar mu je Alexander še posebno zameril, tudi stensko uro, prijazno staro uro, katere mehanika se je drdrajoče oglašala vsako celo in polovično uro, v znamenje, da kljub manjkajočemu ohišju za gong še vedno opravlja svojo nalogo. V bistvu je bila stoječa ura, ki pa jo je Irina, zgledujoč se po nekakšni modi časa, vzela iz omarice in obesila na steno. Alexander se še spominja, kako sta jo z Irino prišla iskat k stari dami in kako Irini srce ni dalo, da bi gospe, ki se je ločevala od ure, povedala, da ohišja pravzaprav ne potrebuje; kako je morala potem nekega soseda prositi, da ji ga je pomagal naložiti v avto, in kako je velikanska omara, ki sta jo le zaradi lepšega vzela zraven, potem molela iz prtlačnika majhnega

trabanta, da je avto spredaj skoraj izgubil stik s cesto. – V nasprotju s popolnoma prenovljeno dnevno sobo pa je v Kurtovi sobi vse na nezaslišan način ostalo po starem:

Poševno ob oknu stoji pisalna miza – v štiridesetih letih so jo po vsaki prenovi vedno postavili na natanko iste odtise na preprogi, prav taka je tudi kotna garnitura s Kurtovim velikim stolom, na katerem je z ukrivljenim hrbtom in s prekrižanimi rokami pripovedoval svoje anekdote. In tudi velika švedska stena (zakaj pravzaprav švedska?) od nekdaj stoji na svojem mestu. Police se krivijo pod težo knjig; tu in tam je Kurt vstavil kakšno novo, ki se barvno ne ujema povsem z drugimi, toda kozmični red ostaja nespremenjen – nekakšen zadnji *back-up* Kurtovih možganov. Tam so priročniki, ki jih je kdaj pa kdaj uporabljal tudi Alexander (ampak potem nazaj na svoje mesto!), knjige o ruski revoluciji, dolga vrsta rdeče rjavih Leninovih del in levo ob njih v zadnjem predelku pod fasciklom s strogim napisom OSEBNO še vedno – Alexander bi jo lahko na slepo našel na polici – obrabljena zložljiva šahovnica s figurami, ki jih je nekoč v gulagu izrezljal neki brezimni zapornik.

Edino, kar je – z izjemo novih knjig – v zadnjih štiridesetih letih pomnožilo to zbirko, je bila peščica nekoč številnih spominkov, ki sta jih stara starša prinesla s sabo iz Mehike; večino so po njuni smrti prenašljivo razdali in pod ceno prodali, a tudi tistih nekaj reči, od katerih se Kurt začuda ni maral ločiti, se ni uvrstilo v ohranjeno “zbirko” – menda zaradi pomanjkanja prostora, v resnici pa zato, ker se Irina ni mogla otresti sovraštva do vsega, kar je prihajalo iz hiše tasta in tašče. Zato jih je Kurt “provizorično” namestil na svojo švedsko steno in tam so “provizorično” ostale vse do danes. Nagačenega mladiča morskega psa, ki je s svojo hrapavo kožo prevzel Alexandra že kot otroka, je Kurt skupaj z darilnim trakom obesil na klin na polici; strah vzbujajoča azteška maska skupaj z nešteto majhnimi stekleničkami žganja še vedno z obrazom navzgor leži na polici v vitrini; in velika zavita rožnata školjka, v katero je Wilhelm – nihče ni vedel kako – vgradil električno žarnico, še vedno brez električnega priključka stoji na eni od nizkih omar.

Spet pomisli na Markusa, svojega sina. Predstavlja si, kako se je vrtel tu po hiši, s kapuco in slušalkami na ušesih – v taki podobi ga je pred dvema letoma zadnjikrat videl –, kako stoji pred Kurtovo knjižno omaro in s konicami čevljev suva v police; kako jemlje v roke stvari, ki so se tu nabirale štirideset let, in tehta njihovo uporabnost ali prodajljivost. Za Lenina najbrž ne bo našel kupca; za zložljivo šahovnico pa bo morda še dobil nekaj mark. Samo nagačeni morski pes in velika rožnata školjka bi

ga morda še zanimala, postavil bi ju na ogled v svoji lopi in si ne bi belil glave z njunim izvorom.

Za trenutek pomisli, da bi školjko vzel s sabo, in jo tam, od koder je bila, vrgel v morje, a ga to spomni na prizor iz televizijske limonade, zato idejo zavrže.

Sede k pisalni mizi in odpre leva vratca. Čisto zadaj v srednjem predalu se v prastari škatlici za fotografski papir ORWO med tubami lepila že štirideset let skriva ključ stenskega sefa in še vedno je tam – Alexandra ob tem prešine prismuknjena misel, da bi ključ lahko izginil, njegov načrt pa šel po zlu.

Previdno ključek spravi nazaj – kakor da bi mu ga kdo še lahko vzel. Popije požirek hladne kave.

Smešno, kako majhna je Kurtova pisalna miza. Ob tej mizici je Kurt ustvaril svoj opus. Tu je sedel v medicinsko spotakljivi drži, na svojem ergonomsko pogubnem stolu, kadil svoje pipe, pil svojo kislo filtrirano kavo ter s štirimi prsti in pol razbijal po svojem pisalnem stroju, klak-klak-klak-klak. Očka dela! Sedem strani na dan, to je bila njegova “norma”, naneso pa je tudi, da je med kosilom oznanil: Dvanajst strani danes! Ali pa: Petnajst! S svojim klofanjem je počasi zapolnil celoten regal svoje švedske stene, meter krat tri metre petdeset, grmada gradiva “enega najplodnejših zgodovinarjev NDR” je veljalo, in če bi njegove članke iztrgali iz revij, v katere so bili vezani, prispevke pa iz zbornikov ter vse skupaj z desetimi, dvanajstimi ali štirinajstimi knjigami, ki jih je Kurt napisal, postavili v eno vrsto, bi njegovo delo še vedno obseglo širino celotne knjižne police in bi se skoraj lahko merilo z obsegom Leninovih del: meter znanosti. Za ta meter znanosti je Kurt trideset let garal, trideset let teroriziral družino. Za ta meter je Irina kuhala in prala perilo. Za ta meter je Kurt od partije prejemal priznanja in odlikovanja, a tudi graje in nekoč celo ukor, zanj je z založbami, ki jih je pestilo večno pomanjkanje papirja, barantal za višine naklad, bojeval gverilske vojne za formulacije in naslove, moral popuščati ali pa je kdaj zvijačno in žilavo izbojeval polovičen uspeh – in zdaj je vse to, prav vse, samo MAKULATURA.

Tako misli Alexander. Vsaj to zmagoslavje si je po preobratu lahko pripisal. Vsemu temu, verjame, je odklenkalo. Temu dozdevnemu raziskovanju, vsemu temu napol zaresnemu, napol polovičarskemu mazaštvu, ki ga je Kurt tu uganjal o zgodovini nemškega delavskega gibanja – vse to, verjame Alexander, je veliki zasuk odplaknil in nič od Kurtovega tako imenovanega opusa ni ostalo.

Ampak potem je Kurt še enkrat sedel na svoj mizerni stol, pri svojih skoraj osemdesetih, in čisto po tihem naklofal svojo zadnjo knjigo. In čeprav ta knjiga ni postala svetovna uspešnica – ja, dvajset let prej bi knjiga, v kateri nemški komunist opisuje svoja leta v gulagu, morda postala svetovna uspešnica, a je bil preveč strahopeten, da bi jo napisal! –, čeprav torej ni postala svetovna uspešnica, pa je vendar bila, hočeš nočeš, pomembna, edinstvena, “trajna” knjiga – knjiga, kakršne ni Alexander nikoli napisal in je očitno tudi ne bo.

Pa bi jo hotel? Mar ni vedno govoril, da ga gledališče privlači ravno zato, ker je nekaj minljivega? Minljivega – zveni dobro. Dokler človek nima raka.

V sončni svetlobi plešejo komarji, Kurt še vedno spi – čeprav menda stari ljudje ne spijo več toliko. Alexander se odloči, da bo tudi sam malo legel.

Ko že odhaja iz sobe, se mu pogled ustavi na fasciklu z napisom OSEBNO, ki ga že od nekdaj privlači, a si ga nikoli ni upal odpreti – čeprav se kot mladostnik ni ustavljal niti pred očetovo zbirko erotičnih fotografij. Vse dokler ni dal Kurt v vrata omare vgraditi varnostne ključavnice.

Izveleče fascikel. Listki, beležke. Kopije dokumentov. Na vrhu več pisem, napisanih z vijoličastim črnilom, kakor je bilo pred mnogimi leti v navadi v Rusiji:

“Najdražja Ira!” (1954)

Alexander polista ... Tipični Kurt. Celo svoja ljubezenska pisma je natančno popisal na obeh straneh, v izklesani pisavi, vse strani napolnil do zadnje vrstice, pa še z enakomernim razmikom med njimi, ne da bi jo na koncu pisma katera ubrala malce po svoje ali pa se zajedla v drugo ali da bi na kakšni strani popisal tudi rob ... Kako je dedec to zmožgal? Pa še pri zoprnih naslavljanjih, s katerimi je zasipaval Irino.

“Draga, najdražja Irina!” (1959)

“Moje sonce, moje življenje!” (1961)

“Moja ljubljena žena, moja prijateljica, moja tovarišica!” (1973)

Alexander odloži fascikel na njegovo mesto in se po stopnicah vzpne v Irino sobo. Vrže se na veliko, z nekakšnim plišem prevlečeno zofo in skuša malo zaspati. A spet zagleda pred sabo kozavega Karajana, ki se kot navit obrača na svojem vrtljivem stolu. Stekelca očal se mu bliskajo, njegov glas kar naprej ponavlja isti stavek ... Zdaj pa dovolj! Misliti mora na kaj drugega. Odločil se je, nič več mu ni treba tuhtati, o ničemer več se mu ni treba odločati.

Odpri oči. Opazuje Irinine plišaste živali na vrhu naslonjala, poravnane druga ob drugo, kot jih je razporedila snažilka: pes, jež, zajec z osmojenim ušesom ...

In če so se zmotili?

Smešno, pomisli, da je Irina do konca govorila *tvoja soba*. *Spala bosta zgoraj v tvoji sobi* – stavek mu nenadoma zazveni v ušesih. Pri vsem bi si človek težko predstavljal sobo, ki bi bila bolj popolno, četudi pozno uresničenje sanj nekdanjega dekleta: sobo z rožnatimi stenami, pristnim, čeravno poškodovanim rokokojskim ogledalom, pobeljenim pisalnikom ob oknu, pri katerem se je Irina rada v zamišljeni pozi nastavljala fotografskemu aparatu. Krhki, menda prav tako rokokojski stolčki pa so se tu tako graciozno nastavljali očem, da rajši nihče ni sedel nanje.

In res, brž ko si skuša Irino predstavljati v tem prostoru, jo vidi sedeti na tleh, med njenimi samotnimi orgijami, ko poslušá hreščéče kasete Visockega in se počasi naceja.

In tam je telefon, še aparat iz časov NDR, prej je stal spodaj. Še vedno isti aparat, v katerega je komaj slišno govorila štiri besede:

– Sašenka. Ti. Moraš. Prit.

Štiri besede iz ust ruske matere, ki je ves svoj ponos videla v tem, da ni svojega sina *nikoli v življenju za nič prosila*.

– Sašenka. Ti. Moraš. Prit.

In po vsaki besedi dolgo, atmosfersko prasketanje, da bi že skoraj odložil slušalko, ker je mislil, da je prekinilo.

In sam? Kaj je rekel sam?

– Pridem, če ne boš več pila.

Vstane, stopi k pobeljenemu pisalniku, v katerem so po Irinini smrti v nepreglednih skrivnih predalih našli njeno zalogo alkohola. Odpre ga in začne kot zasvojenec brskati po njem. Potem se spet zvrne na zofo. Tam ni nobenega alkohola več.

Je mogoče rekel “nacejala”? Pridem, če se boš nehala nacejati?

Štirinajst dni pozneje se je peljal na pogrebni zavod, da bi svojo mater obudil v življenje ... Ne, odpeljal se je tja, ker je moral opraviti še nekaj formalnosti. Ampak že na cesti ga je obšla fiksna ideja, da bi lahko svojo mater morda spet oživil, če bi ji kaj *rekel*. In ko je potem dvakrat obhodil poslopje in si skušal stvar izbiti iz glave, je nazadnje vendar stopil noter in zahteval, da bi jo videl, in ni se pustil odvrniti od namere, tudi ko so mu strokovno svetovali, naj jo rajši ohrani v spominu tako, kakršna je bila, “ko je bila živa”.

Potem so jo pripeljali noter. Zastrli so jo z zaveso. Stal je ob njenem za silo urejenem truplu, ki ji je bilo, moral je priznati, dokaj podobno – z izjemo premajhnega obraza in harmonikasto razbrazdanih gubic na zgornji ustnici – vendar si je pred sodelavcema pogrebnega zavoda, ki sta prežala

za zaveso, tako tesno zraven nje, da je bilo na njenem spodnjem robu videti njune čevlje – ni upal ogovoriti. Da bi sploh kaj storil, se je dotaknil njene roke in začutil je, da je mrzla – mrzla kot kos piščanca, ki ga vzameš iz hladilnika.

Ne, niso se zmotili. Naredili so rentgensko sliko. Naredili CT. Preučili so laboratorijske izvide. Bilo je jasno, ne-Hodgkin, ne-Hodgkinov limfom, počasi rastočega tipa. Zoper katerega – kako taktno povedano – vse do danes še ni učinkovite terapije.

– In kaj to pomeni, izraženo v letih?

In spet se je možakar v belem celo večnost vrtel na stolu, z obrazom, kakor da je nesramno vrtati vanj s takim vprašanjem, potem pa je rekel:

– Prognoze iz mojih ust ne boste slišali.

In glas mu je zakrehal – kakor aparat za kisik starega moškega v njegovi bolniški sobi.

Enote časa. Dvanajst let: veliki preobrat. Nedosegljivi čas. Vseeno skuša premeriti: koliko tehta dvanajst let?

Jasno je, da se mu je dvanajst let pred preobratom neprimerljivo bolj vlekle od dvanajstih let po njem. Leto 1977 – do tja je cela večnost, od leta 1989 pa je bilo vse kot hiter zdrs, vožnja po avtocesti. Pri vsem pa se je vendar marsikaj zgodilo, morda ne?

Pobegnil je, drži, in se spet vrnil, čeprav države, v katero se je vrnil, ni bilo več. Sprejel je redno plačano službo pri neki reviji o borilnih veččinah in jo spet odpovedal. Napravil je dolgove in jih poravnal. Lotil se je nekega filmskega projekta (pozabi).

Umrla je Irina: šest let.

Režiral je deset ali dvanajst ali petnajst gledaliških del – v vse bolj nepomembnih gledališčih. Bil je v Španiji, Italiji, na Nizozemskem, v Ameriki, na Švedskem, v Egiptu – ne pa tudi v Mehiki. Položil je neznano število žensk, vseh se ni več spominjal po imenu. Potem ko se je nekaj časa preganjal naokrog, se je spet spustil v nekakšno stalno zvezo ...

Spoznal je Marion: tri leta.

Kar pa se mu zdaj ne zdi tako kratko obdobje.

Prešine ga, da bi ji moral povedati. Vsekakor je edina, ki ga je obiskala – čeprav si je tudi njen obisk izrecno prepovedal. Vseeno je moral priznati, da potem sploh ni bilo tako slabo. Ne, ni bila pretirano materinska, kot se je bal. Ni ga skušala razveseljovati z lepimi mislimi. Ni mu prinašala rož. Zato pa paradižnikovo solato. Kako je vedela, kaj mu bo teknilo? Kako je vedela, da se skoraj brezglavo boji, da bi mu v bolnišnico prinašali rože?

Ali če vpraša drugače: Zakaj je pravzaprav ne more ljubiti? Je prestara? Stara kot on sam. Je zaradi dveh ali treh modrih žilic, ki se ji nakazujejo na stegnih? Je kriv sam?

“Najdražja, najljubša Irina! ... Moje sonce, moje življenje!”

Nikoli ni tako pisal nobeni ženski. Je bilo staromodno? Ali pa je Kurt Irino res ljubil? Je ta stari pikolovski pesjan, ta stroj Kurt Umnitzer, res zmogel zares *ljubiti*?

Ob tej domnevi postane Alexandru tako slabo, da mora vstati.

Nekaj minut čez pol tretjo se spusti po stopnicah. Kurt še spi. Marion je, vé, še v vrtnariji: prezgodaj, da bi jo poklical. Namesto tega pokliče informacije. Pravzaprav se je hotel odpeljati naravnost na letališče. Ampak je že poklical, počaka, da ga prevežejo in znova prevežejo, na koncu pristane na pravem mestu, a vendarle še omahuje, ko se izkaže, da lahko mirno rezervira let za prihodnji dan. Če le ima kreditno kartico.

Ima jo.

– Kako torej, naj rezerviram ali ne, vpraša dama na drugem koncu, ne ravno nevljudno, a vendar zgovorno nakazujoč, da se ne misli večno ubadati s tako malenkostjo.

– Ja, reče in narekuje številko svoje kartice.

Ko odloži slušalko, je 14:46. Za trenutek obstane v poltemi, čaka, da ga dohiti kakšen občutek – a ni nobenega od nikoder. Samo melodije se domisli – prastare plošče iz šelaka babice Charlotte, ki mu je med selitvijo padla na pešpot in se razletela na tisoč koščkov:

*Mexico lindo y querido
si muero lejos de ti ...*

Jorge Negrete. Kako gre naprej? Ne ve več. Da bi se kaj podobnega v Mehiki še dobilo? Pol stoletja pozneje?

Odide v “modro krsto”, pobere svojo kavno skodelico, jo odnese v kuhinjo. Malo posedi ob kuhinjskem oknu, se s pogledom popase na vrtu. V visoki zlati travi išče kraj, kjer se je nekoč dolge ure sklanjala baba Nadja in okopavala svoje grede s kumaricami – kakor da ji dolguje vsaj to sekundo dolžnega spomina ... A ga ne najde. Baba Nadja je brez sledu izginila.

Iz kamre prinese zabojček z orodjem in odide v Kurtovo sobo.

Najprej vzame s police staro šahovsko desko, ki stoji na desni ob Leninu, in jo odpre. Odpre tudi fascikel z napisom OSEBNO. Pograbi kup papirja, ravno toliko, kolikor ga gre v odprto šahovnico, in ga spravi noter.

Iz kuhinje prinese veliko belo plastično vrečko. Vtakne vanjo šahovnico. Povsem mehanično. Mirno, gotovo, kakor da je to dolgo načrtoval.

Tudi denar, pomisli, bo potem spravil v vrečko.

Nato iz omare z orodjem izbrska široko, pogosto za trčene namene uporabljeno dleto in ga zarije v špranjo pri vratcih z varnostno ključavnico zaklenjene spodnje omare. Poči. Odpade nekaj iveri. Težje gre, kot je pričakoval. Iz druge polovice spodnje omare mora izvleči vse predale, da se predelna stena toliko vda, da se vrata naposled odprejo. Fotografije. Garnitura erotičnih kart. Videi. Nekaj revij te vrste ... In tu je, ni se motil, tudi dolga rdeča plastična škatla z diapozitivi. Samo enkrat je škatlo nekoč odprl, na slepo vzel prvi dias, ki mu je prišel pod roko, si ga ogledal proti svetlobi, prepoznal mamó, napol golo, v nedvoumnem položaju – potem pa dias hitro spet spravil nazaj v škatlo.

Iz kopalnice prinese košaro za perilo in vse zloži vanjo.

Edina peč, ki je še ostala v stanovanju, stoji v veliki sobi. Že leta niso kurili v njej. Alexander prinese časopisni papir, s Kurtove švedske stene vzame dve izrezljani sovi – lesena opornika za knjige, iz kuhinje pa prinese olje za pečenje. Z njim prepoji časopisni papir. Potem vse skupaj prižge ...

Nenadoma stoji na vratih Kurt. Prijazen, naspan. Tanke noge mu molijo iz pleníc. Lasje mu zmršeno štrlijo v vse smeri kakor veje jablane v vrtu. Radovedno pricaplja noter.

– Tvoje fotografije kurim, reče Alexander.

– Ja, reče Kurt.

– Poslušaj, oče. Odpotoval bom. Razumeš? Odhajam in še ne vem, za kako dolgo. Razumeš?

– Ja, reče Kurt.

– Zato bom vse to zakuril. Da tega nihče ne najde.

Kurt ne opazi ničesar nenavadnega. Počepne k Alexandru ob košaro, pogleda noter. Ogenj se zdaj razplamti in Alexander začne vanj metati igralne karte, eno za drugo. Potem fotografije in revije ... Videe bo, pomisli, pozneje vrgel v smetnjak, diase pa mora sežgati. Ampak kje je škatla?

Dvigne pogled. Kurt jo drži v rokah. In mu jo poda.

– No, kaj bova s tem, vpraša Alexander.

– Ja, reče Kurt.

– Veš, kaj je to, vpraša Alexander.

Kurt mukoma premišljuje, si otira senca, kakor prej, kadar je iskal kakšno besedo. Kakor da hoče z otiranjem pognati po glavi električno energijo, sprožiti zadnji impulz.

Potem nenadoma reče:

– Irina.

Alexander ga pogleda, zazre se mu v oči. Kurt ima modre oči. Svetlo modre. In mlade. Veliko premlade za razbrazdani obraz.

Vzame mu škatlo iz rok, strese diase po tleh in jih kupček za kupčkom pomeče v ogenj. Zgorijo hitro in neslišno.

Nato Kurta obleče, počese, ga hitro obrije še na mestih, kjer je negovalka pustila ščetine. Potem mu pripravi kavo iz kavnega avtomata. Sploh ga ne vpraša, ali jo bo pil. Nato je na vrsti sprehod in Kurt skoraj steče k vratom – kot pes, ki pozna pravila in zahteva, kar mu gre.

Obhodita Kurtovo pot: *na pošto*, kot so temu pravili prej, čeprav je bila pot na pošto samo delček Kurtove vsakdanje poti. Vseeno se je Kurt zmeraj s pozdravom *grem na pošto* odpravil na sprehod in tudi pozneje, ko tam že davno ni imel ničesar več oddati, je še naprej veselo hodil *na pošto* – prav zaradi te Kurtove pikolovske vestnosti se je nabralo onih sedemindvajset tisoč mark v vzdanem sefu. Kurt je nekaj časa še poznal svojo tajno številko in je znal dvigovati denar z bankomatov, in ker ni imel na pošti nobenega drugega opravila, je pač dvigoval denar. Zmeraj po tisoč mark. Nekoč je imel v denarnici osem tisoč mark. Alexander je denar vzel in ga položil v sef. Tako je bil edini, ki je vedel za ta denar.

Hodita vzdolž Lisičine, mimo sosednjih hiš, katerih stanovalce je nekoč vse osebno poznal. Tu je stanoval Horst Mählich, ki je imel Wilhelma vse življenje za mojstrskega sovjetskega vohuna in je vse do konca ostal eden od zagovornikov teze, da je bil Wilhelm umorjen, tam je bila hiša stasijevca Bunkeja, ki je še nekaj let po preobratu na svojem vrtu gojil zelenjavo in zmeraj prijazno pozdravljal čez plot, preden je neslišno izginil; malo naprej je bival športni učitelj Schröter in tamle zdravnik, ki je prišel z Zahoda; in čisto na koncu ulice stoji naposled hiša njegovih starih staršev. Medtem so jo denacionalizirali. Zdaj v njej bivajo vnuki nekdanjega lastnika, nacista srednjega ranga, ki je obogatel z izdelavo škarjastih daljnogledov za Wehrmacht. Dediči so hišo prenovili in ji dali nov oplesk. Popravili in obnovili so tudi imenitno teraso iz naravnega kamna, ki jo je Wilhelm s čezmernim betoniranjem pripravil do tega, da se je vdrla. Na novo zastekljeni in z vsem mogočim okenskim okrasjem nališpani zimski vrt pa je videti tako tuj, da Alexander ne more verjeti, da je z babico Charlotte zares posedal po njem in tam notri poslušal njene mehiške zgodbe.

Potem zavijeta na Kamnito pot. Kurt se s piskajočo sapo nagiba naprej, a drži korak. Tu, na gladkem asfaltu, so se prej kotalkali in pisali s kreda po tleh. Tam je bil mesar, pri katerem je Irina na slepo kupovala v zadnji

sobi zapakirane svežnje. Tam Ljudska knjigarna, zdaj potovalna agencija. In tam kónzum, s poudarkom na prvem zlogu – res ima malo opraviti s konzúmom, kjer so pred zelo davnim časom – Alexander se tega ravno še spominja – prodajali mleko na karte.

In tam je pošta.

– Pošta, reče Alexander.

– Ja, reče Kurt.

Potem ne rečeta ničesar več.

Vzpneta se po griču k staremu vodnemu stolpu. Od tam je lep razgled na Havel. Sedeta na klop in dolgo gledata v nebo, ki počasi rdi.

Prevedel Štefan Vevar